

3. Herinneringen aan mijn kindertijd

Vertaling van "Memories of Childhood"
van Corrie W. Moerman van Leeuwen

Ik heb niet veel herinneringen aan de jaren voor mijn schooltijd, maar ik herinner me dat ik graag op de knie van mijn vader zat na het avondeten, voor het naar bed gaan. Hij noemde me vaak "Corsica" om mij te plagen en ik zei dan, "Nee Vader, ik heet Corrie!" Vader zei dan: 'Oh heet jij Korsie Kaas', dat betekent een korst van zelfgemaakte kaas. Natuurlijk vertelde vader weer dat ik Corrie heette.

Als alle kinderen naar school waren vertrokken, met hun broodpakketje (vier of vijf de meeste jaren), was het tijd voor het ontbijt voor de rest van de familie. Ik had het voorrecht om voor de Pot kachel te zitten; Vader zat aan de rechterkant en onze knecht, Alle de Vries, aan de linkerkant. Ik zat vaak op mijn knieën want dan kon ik beter bij de tafel en mijn boterham.

Ontbijt bestond uit volkoren brood met zelfgemaakte kaas, soms ham en een boterham met suiker, allemaal aan tafel klaargemaakt

Op een ochtend moet de kachel wel heel heet geweest zijn. Mijn sokken branden bijna. Alle trok mijn sok zo snel uit dat ik niet wist waar alle ophef voor was. Vader zei me dat dit de laatste keer was dat ik op mijn knieën zat, want mijn voeten waren veel te dicht bij de kachel.

Achter onze stenen schuur, waar ons rijtuig geparkeerd stond, hadden we onze groentetuin. Ik vond het heerlijk om daar te zijn. Naast de appel- en perenbomen, hadden vader en moeder rijen frambozen- en een tiental of meer zwarte- en rode bessenstruiken en een paar kruisbessenstruiken. Als we de bessen geplukt hadden, ritsten we de zwarte bessen af met een vork. De rode bessen werden vers gegeten als toetje. De zwarte bessen werden gekookt en gezeefd en in melkflessen gedaan en met een kurk luchtdicht afgesloten. Dat sap werd later verdund aan de kook gebracht, gebonden met aardappelmeel en suiker toegevoegd. Deze saus werd opgediend over rijst als dessert op zondag. Door de week aten we grutte- of havermoutpap, rijst- of broodpap met stroop of suiker als toetje. Op zaterdagen in de winter, bestond ons warme maal uit bruine bonensoep met stroop en gebakken spek en rijst met gesmolten boter en bruine suiker, als toetje. Het was onze traktatie van de week.

Ik heb altijd een hekel onweersbuien gehad. Onze boerderij was omringd door hoge bomen. Het moet om de harde wind en bliksem geweest zijn dat we altijd naar beneden moesten komen tijdens zwaar onweer. Ik vond dat niet erg als het 's avonds onweerde, want dan werden de luiken gesloten in de voorkamer en zag ik niets van de bliksem. Dan hoefden we ook niet vroeg naar bed. Maar 's nachts vond ik het heel eng, vooral als ik wakker werd en de bui al heel dichtbij was. We konden geen licht aan doen, want we hadden geen elektriciteit tot ik 17 was en

de kaars die we gebruikten als we naar bed gingen mochten we niet aan raken. Op een nacht was er weer een heftige bui en toen het voorbij was, vroeg ik Vader of ik met hem kon gaan kijken of de bui over was. Ik voelde me heel groot als vijf jarige om midden in de nacht naar buiten te gaan. Vader opende eerst het bovenste deel van de deur, daarna het onderste deel. Net toen we naar buiten stapten, raakte een grote bliksemflits een boom vlakbij. Het was een verschrikkelijk klap en we gingen snel weer naar binnen, wachten tot de bui voorbij was. Ik hoor moeder nog roepen, "Man, kom binnen!" De volgende ochtend zagen we dat de boom over de hele lengte gespleten en pikzwart was. Het zag er overweldigend uit. Ik heb nooit meer aan vader gevraagd om met hem naar buiten om te kijken of de bui over was. Het heeft me jaren bang gemaakt.

Voor mijn schooltijd vond ik het leuk als mensen aan de deur kwamen om dingen te verkopen. Woensdagmiddag wisten we dat onze oom Teun, de broer van moeder uit Vlaardingen kwam met zijn auto vol met kruidenierswaren. Deze oom bezocht al zijn acht broers en zusters in één dag voor de levering van Kruidenierswaren. Moeder ging naar de auto om uit te zoeken wat ze nodig had voor het gezin en wij zaten op een snoepje te wachten. Daarna ging moeder naar de slaapkamer en opende de "secretaire." Het had een grote klep die open geklapt kon worden en gebruikt om aan te schrijven. Alle belangrijke papieren lagen erin en ook geld voor boodschappen en onze spaarpotten. Soms liet moeder me kijken in de laatjes en kastjes waar haar ketting en armband en vaders gouden horloge met ketting werden bewaard. Ik vond het fascinerend om te zien. Als oom Teun betaald was en zijn kopje thee had gehad vertrok hij en kon ik moeder helpen om alle dingen weg te zetten waar het hoorde, dat vond ik leuk.

Op vrijdag kwam er een man met verse vis. Hij verkocht ook sinaasappelen en bananen en altijd gaf ons een snoepje. Hij vroeg moeder of ze "een zoete mond" wilde? Dat betekende, "wil je ook een snoepje?" Hij reed op een driewiel bakfiets met de vis onderin en het fruit bovenop. Een keer per maand kwam een andere man, hij verkocht keukenbenodigdheden. Hij was gehandicapt en moeder kocht altijd iets van hem. Dan was er een man die naar de boerderij kwam met een enorme pak kleding op een drager aan de voorkant van zijn fiets. Het was verpakt in zeildoek om alles droog te houden. Zij kwamen er altijd mee in onze woonkamer, en terwijl Moeder uitzocht wat ze nodig had genoten ze van koffie of thee

Voor ons kleuters waren al deze bezoekers, die hun waren kwamen verkopen, heel speciaal. Op zaterdagmiddag kwam er een man die wij "de regenjas."noemden. Hij droeg lente, zomer, herfst en winter dezelfde lange jas. Hij verkocht herstelnaalden, elastiek, veters, schoensmeer, lucifers en veiligheidsspelden. Van deze man kocht moeder altijd iets. Het was een echte bedelaar, maar hij was twee keer per maand onze vaste gast en hij at mee in onze keuken.

Voor we naar school gingen gaf vader ons een kleine tuin te verzorgen. Hij gaf ons enkele bonenzaden, wortelzaden, een paar bloemzaden en hij plantte een vaste plant in onze kleine tuin. Als hij in de grote tuin werkte, werkten wij in de onze. Natuurlijk, vertelde vader ons wat we moesten doen. We vonden het prachtig en waren trots als we moeder wat bloemen, wortelen of bonen konden brengen

Toen ik 6 jaar oud Ik heb iets heel egoïstisch gedaan. Op 5 december "Sinterklaas" had ieder van ons een chocoladeletter gekregen. Het was altijd de eerste letter van je naam. Toen ik mijn chocolade letter "C" op had gegeten, brak ik een stuk van de letter van mijn vier jaar oude broer Kees af en at het op. Meteen voelde ik me verschrikkelijk. Ik wist niet wat ik moest doen. Net voor bedtijd werd het ontdekt en ik biechtte mijn zonde. Wat voelde ik me opgelucht! Het was een les voor het leven.

Toen ik zes jaar was ging ik naar school. Dat was een grote verandering in mijn leven. We moesten om 7 uur opstaan en moeder had lunchpakketten en ons ontbijt klaar gemaakt. 's Winters begon ze om 5 uur de kachel in de woonkamer op te stoken en 's zomers met het kookfornuis in de keuken. Om 8 uur gingen we op weg naar school. Met mooi weer mochten we over het land van vier burens lopen. Vader zorgde voor planken over de sloten. Als het hard waaide en/of veel regen viel op het land, liepen we een kilometer over de laan en drie kilometer over de weg dat duurde een uur. De andere kortere weg kostte 45 minuten. Mijn oudere broers zouden het sneller kunnen doen, maar de kleintjes niet. Ons was gezegd altijd bij elkaar te blijven, ongeacht wat er gebeurde. Als we thuis kwamen van school stond, nadat we ons hadden verkleed in onze thuiskleren, onze "warme maaltijd" klaar. Alle anderen hadden 's middags al warm gegeten. Als ze klaar waren met melken en het andere werk kwamen ze binnen voor het avondeten. Thuisgebakken brood met zelfgemaakte boter en kaas en zelfgemaakte jam. We moesten onze middag klusjes wel afmaken voor het samen bijbel lezen. Mijn middag karweitje was aardappels schillen voor de volgende dag. Om 9 uur 's avonds was er pap voor alle volwassenen die vroeg op moesten (4 uur), om de tijd tot het ontbijt te overbruggen. De pap was gemaakt met haver, rijst of gerst, gekookt in karnemelk en geserveerd met stroop.

Eens per jaar was er een ouderavond voor de ouders van kinderen uit klas 4-8. Deze vier klassen werden allemaal in één lokaal onderwezen door één meester. Meester Klarenberg was ook het hoofd van de school. De klassen 1-3 werden ook door één onderwezen door een leraar. Er was een strikte discipline en we werden altijd bezig gehouden. Niets doen was niet toegestaan, maar we hebben veel geleerd. Op deze avonden vermaakten de oudere kinderen de ouders met het voordragen van gedichten en sketches spelen. We konden ons eigen gedicht kiezen, ernstig of humoristisch, en een prijs winnen. Ik was erg zenuwachtig tijdens deze evenementen. Mijn benen voelde aan als van rubber en mijn hart maakte overuren.

Ik herinner me slechts twee gedichten van de vijf avonden. Het ene heette "Moria." Het ging over Abraham die Izaäk gehoorzaam op de berg Moria ging offeren. Mijn hart lag er in. Mijn zenuwen waren weg en ik kon niet geloven dat ik de eerste prijs won. Het andere gedicht was grappig, maar er was een waarheid in tijdens de vuile jaren dertig.

Het ging over een man die aan de deur kwam. Een jongen opende de deur en hij vroeg naar zijn vader. De jongen wist niet wat te zeggen, maar na enige stotteren zei hij, dat zijn vader wel thuis was, maar niet aan de deur kon komen. "Eerlijk mijnheer, mijn vader kan niet komen om u te zien, want mijn moeder is zijn broek aan het verstellen en hij kan niet opstaan voordat ze klaar is." Ik had geen prijs, maar het was leuk om ze allemaal te horen lachen. Tijdens de pauze gingen we met onze ouders naar het andere lokaal waar ons werk tentoongesteld was. Al met al waren het hoogtepunten in mijn leven.

Mijn vader is 25 jaar bestuurslid van de school geweest en hij was niet de enige die zo lang diende. Sinds mijn eerste schooldag (1 mei 1931) was Bertha Klarenberg mijn vriendin en dat is ze nog steeds. Soms kon ze naar de boerderij komen, want op zaterdag hadden we normaal les tot 11:30. Direct daarna, van klas 1 tot 7, een uur handwerkles, zoals breien, borduren en haken. Mijn broers mochten om 11:30 naar huis en ik zag op tegen de eenzame lange wandeling naar huis.

Ik durfde niet de korte weg te nemen omwille van een stier in het land en een blaffende hond van onze burens. Bertha wilde ook niet horen over de korte weg, het was erg leuk om samen te lopen.

Natuurlijk moesten er thuis karweitjes gedaan worden, aardappels schillen en helpen met de afwas.

Bertha, de oudste van 6, deed haar aandeel en moeder gaf ons genoeg tijd om buiten te spelen. Bertha hield ervan om het land in te gaan om kikkers te vangen in de sloten. Ze deed haar sokken uit en liep de sloot in om de modder tussen haar tenen te voelen. Ik keek naar het vangen van de kikkers en zorgde dat ze niet uit de pot sprongen.

Op een keer tijdens het avondeten, zat ik tussen mijn vader en Bertha in. Vader was klaar om Bijbel te gaan lezen en ik zat nog steeds te praten. Toen kreeg ik de enige draai om mijn oren van vader die ik me kan herinneren. Ik schaamde me meer als het zeer deed, maar het was verdiend en een les aandacht te hebben en te gehoorzamen.

Ik herinner me dat op een zaterdag toen ik alleen naar huis liep dat er een auto stopte en een man me vroeg me of ik mee wilde rijden naar huis. Ik was echt bang. Maar toen zag ik dat het iemand was die ik eerder gezien had. Hij zag eruit als onze dokter. Ik herkende hem meer aan de jas met bontkraag die hij droeg dan aan iets anders, hij was de enige in het dorp die er zo een had. Heel verlegen vroeg ik "Bent u Dokter Reynders?" Hij verzekerde me dat hij het was en ik had een ritje met onze huisarts tot aan het begin van onze laan. Het was de eerste keer dat ik in een auto zat.

Ik heb mijn vader meerdere malen aangehaald en wil nu verder beschrijven, hoe hij was. Ik weet niet hoe ik een juist beeld van hem moet geven omdat we zelden één op één met elkaar spraken. Het was nogal druk overal, maar ik zal het proberen. Zijn innerlijk toonde hij door zijn levensstijl en karakter. Hij was een trouwe kerkganger en ik hoorde vaak discussies over preken, maar nooit in het negatieve. Geen "gebraden dominee" als eten. Hij was kerkenraadslid zolang als ik me kan herinneren en vaak woordvoerder als het nodig was om met de dominee of andere leiders te spreken.

't Huis was hij de meestal een man van weinig woorden. Hij had beperkt onderwijs genoten, maar kende de bijbel heel goed en had een goede dosis gezond verstand. Hij was een diep gelovige en ernstige man, maar er waren dagen dat hij veel humor had, waar we allemaal van hielden. Ik herinner me dat onze kat nodig naar buiten moest. Vader opende de deur maar hield de kat bij haar staart. De kat begon te protesteren en wij kleuters zeiden: "Vader, je hebt de kat bij haar staart. Hij kan er niet uit!" Vader antwoordde: "Oh, zegt de kat dat, dan laat ik haar maar gaan".

Als we ontbeten hadden, las vader altijd een overdenking van de scheurkalender, gebaseerd op een tekst uit de Bijbel. Op de achterzijde van elke bladzij was vaak een vervolgvverhaal. Na het middag- en avondeten las vader een hoofdstuk uit de Bijbel, maar over de langere hoofdstukken deed hij twee dagen. Als er iemand jarig was in de familie, las hij de psalm, waarvan het nummer overeenkwam met onze leeftijd. We hoorden later dat hij voor zijn laatste verjaardag Psalm 73 las en er vervolgens enige tijd over sprak. Een maand later ging hij naar zijn Eeuwige Thuis en de rouwkaart was op die psalm gebaseerd.

De ochtend voordat hij zijn hartaanval kreeg, verwees hij naar de woorden van de eerste vraag van de Heidelbergse Catechismus, "Wat is uw enige troost in leven en sterven?" Hij beantwoordde de vraag door te zeggen: "Dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven niet mijn maar mijns getrouwen Zaligmakers JESUS CHRISTUS eigen ben, die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft en alzo bewaart, dat zonder den wil mijns hemelse Vader geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet, waarom Hij mij ook door Zijn Heilige Geest van het eeuwige leven verzekert, en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt."

Toen ik in de vijfde klas zat gebeurde iets verschrikkelijks gebeurd met de koeien van mijn vader. Bij 21 van de 40 werd open tuberculose ontdekt. Ze werden geruimd en vader ontving er geen cent voor. Maar dat was niet het einde van de tragedie. Mijn oudste broer Klaas werd daardoor, voor jaren, ernstig ziek. Hij werd opgenomen in een sanatorium in Delft. Dat was 10 km bij ons vandaan. Je mocht hem niet aan raken, want de ziekte is zeer besmettelijk. Degenen onder de 12 jaar konden niet bij hem op bezoek gedurende die twee jaar. Moeder bezocht hem twee keer per week, eerst de lange laan aflopen, met de bus naar Delft en vervolgens van de bushalte naar het sanatorium nog een 1 km. Ze miste niet één bezoek in die twee jaar. Toen Klaas thuis kwam, moest hij nog een jaar volledig rust houden in een aparte kamer om verder herstellen. Deze kamer heette de opkamer omdat het gebouwd was op de kelder waar de melk van de avond gekoeld werd. De melkrijder kwam alleen 's morgens om 6 uur.

Toen Klaas sterk genoeg was om weer met werken te beginnen was het moeilijk om werk te vinden met alleen lagere school en het werk op de boerderij was te zwaar voor hem. Vaders enige broer, was bestuurslid van de bank in Schipluiden en op leeftijd. Hij maakte ruimte voor Klaas om het bankbedrijf te leren. Hij pikte het snel op en in 1952, toen oom Cornelis met pensioen ging, werd hij manager van de bank. In 1947 had hij van de dokter toestemming gekregen om met Tante Annie Westerman te trouwen. We waren zo blij toen we het goede nieuws hoorden. Maar in 1950 werd een long verwijderd en een week zweefde hij tussen leven en dood in een "ijzeren long." Eigenlijk gaven de dokters geen hoop op genezing. Annie bleef 8 dagen en nachten bij hem en God bracht weer genezing. Het was een wonder, maar het duurde lang voordat hij weer kon werken. Hij was 25 jaar bankdirecteur tot het voorjaar van 1977. In november van dat jaar, op de leeftijd van 60, werd hij opgeroepen naar zijn Eeuwige tHuis. We zijn dankbaar dat hij en zijn vrouw ons vlak voor zijn dood nog konden bezoeken.

We werden in die jaren allemaal meerdere keren op tuberculose getest. Mijn zusje Cathy was ook besmet geraakt. Ze lag de hele zomer in een bed in een tent buiten. Deze was door het ziekenhuis verstrekt voor zulke patiënten. Mijn broer Jaap (moet zijn Teun) had een litteken op een long. Dit was het gevolg van het drinken van besmette melk van onze zieke koeien. Vanaf dat moment werd alle melk voor eigen gebruik gekookt. Hoewel alle koeien regelmatig getest en gezond bevonden werden.

De financiële schade was verschrikkelijk. Niet alleen wat de dode koeien betreft, maar ook de kosten van het sanatorium en de testen, enz. Er was toen geen verzekering die dat dekte. Ik heb nooit begrepen hoe mijn ouders die jaren doorgekomen zijn. Ze hebben er nooit over gesproken, pas jaren later. Mijn oudste zusters moesten buitens huis gaan werken en ik moest van school komen na de 8^e klas. De meeste van mijn vriendinnen gingen nog drie jaar naar school. Ik ben ervan overtuigd dat tijdens die moeilijke tijden vader en moeder hun hart en ziel vaak uitstorten voor de Heer en werden gedragen op de vleugels van hun geloof in Hem, vooral tijdens "de Grote Crisisjaren". Deze problemen werden nooit met ons gedeeld. In plaats daarvan hoorde ik vader veel zingen, ook tijdens het melken van koeien. Een lied dat hij vaak zong was:

"Waarheen pelgrims, waarheen gaat gij,
hoofd omhoog en hand in hand,
Wij gaan op des Konings roepstem,
Naar Gods Huis in't Vaderland
Over bergen en door dalen,
gaan wij naar die blijde zalen,
Van Gods huis in 't Vaderland. "

www.youtube.com/watch?v=OX8g1Sxx9C4

Behalve voor het schoonmaken van de woonkamer, werd de woensdag gebruikt om kleren te herstellen. Er was altijd veel te herstellen. 's Avonds stopten we sokken of, als er tijd voor was, breiden we sokken. Jaren poetsten we op zaterdagmiddag ongeveer 20 paar schoenen. Tijdens de oorlog waren het er nog veel meer. Alle klompen werden, op maandag als de was klaar was, geschrobd. Als ze schoon waren werden ze gewit en te drogen gehangen op een speciaal rek tegen de muur. Voordat we elektriciteit hadden (in 1943) werden op vrijdag de koperen olielampen gepoetst en het glas gereinigd. De lampen van ons rijtuig werden ook meegenomen als we kaarsen gebruikt hadden in de glazen lantaarns om in het donker te rijden.

Één keer per jaar werd er thuis een groot varken geslacht . Dit gebeurde op dezelfde plaats waar al het andere boerderij werk gebeurde, waar we de was deden en boter en kaas maakten. Er was veel kokend water nodig was om het haar van de varkenshuid af te schrapen. Vader en de jongens slachten niet zelf. Ze maakte altijd gebruik van de diensten van de plaatselijke slager die er van leefde. Wij waren op school als ze het 500 pond zware varken doodde. Alleen de mannen hielpen, daar was ik blij om. Wanneer het varken geslacht en schoongemaakt was, werd het op een speciaal rek gelegd en vastgebonden met touw. Dan moest elke volwassene helpen om het hele gebeuren tegen de muur te zetten. De kop van het varken werd bovenaan, tussen de achterpoten gezet, met een appel in zijn bek tot de volgende dag. Ik vond het altijd een eng gebeuren. De volgende dag was heel druk tijd voor de vrouwen. Dan kwam de slager terug om het grote dier te snijden. Natuurlijk zat er veel vet aan zo'n groot dier en al dat vet werd zorgvuldig gesmolten nadat het in blokjes was gesneden. We hadden tientallen potten die we vulden met licht gezouten schouder karbonades. Dan werd het gesmolten vet op het vlees gegoten totdat het met een paar centimeter bedekt was. Dat gieten van vet gebeurde in de kelder waar de potten bewaard werden. Wat we overhielden van de gesmolten blokjes werden "kaantjes", genoemd. Dat was heerlijk als ontbijt op het zelfbakken brood. Of het goed of slecht voor hoge bloeddruk en cholesterol was, dat is een ander verhaal. Maar daarover wisten boeren, slaggers, noch artsen veel. Moeder maakte ook hoofdkaas.(Zure Zult, red) Dit werd gemaakt van delen van de kop en de restjes van de karbonades. Het werd gekookt in soep pannen, gekruid met peper, zout en azijn en gebonden met maïzena of bloem. Daarna werd het in kommetjes gegoten om af te koelen. We aten het in plakken op brood. De hammen en het spek hingen in de rookkast. We hadden er twee op verschillende plaatsen waar de twee schoorstenen doorheen liepen. Gedurende deze weken werd er geen steenkool gestookt in de kachels, alleen hout. Vervolgens werden ze in een aparte kast gehangen om verder te drogen.

Ik kwam van school na de 8^e klas. Twee jaar volgde ik naailessen bij een particulier in Schipluiden. Dit was 's winters van na schooltijd tot 6 uur. Als het te donker was om alleen naar huis te gaan logeerde ik bij mijn oom en tante net buiten het dorp. Hij was de molenaar van het gebied en had zelf geen kinderen. Deze maanden heb ik geleerd om werkbroecken te verstellen en nachthemden, schorten en jurken te naaien. Het maken van patronen was niet mijn beste kant, maar mijn zuster Teuns was er erg goed in. In 1938 sloten de schooldeuren voorgoed achter mij en ik was me er goed van bewust dat dit een grote verandering in mijn leven zou brengen. Vanaf toen werkte ik full-time met moeder en moest ik een heleboel leren; in de eerste plaats het vroeg opstaan.

Maandagochtend riep vader me als hij klaar was om met melken te beginnen, net na vier uur. Ik vond het moeilijk om zo vroeg wakker te worden, als 13 jarige, maar zodra ik een flink vuur onder de grote koperen water "ketel" had, was ik wakker. Het was gebouwd in een hoek van de "boenhoek" (een grote ruimte tussen de koeienstal en onze woonkamer, dat was onze keuken)

waar boter en kaas gemaakt werd en de was gedaan. Deze ketel was gebouwd aan de linkerkant van het keukenfornuis, zodat de rook door dezelfde schoorsteen ging. Aan de andere kant van de kachel was een ingebouwde oven van 1 x 2 meter groot (er onder kon hout worden opgeslagen). Het werd gestookt met hout tot het heet was, dan werd de hete as weggeschept en het laatste weg geschraapt met een ijzeren haak aan een lange steel. Als dat gedaan was werd het snel schoongemaakt met een dweil. De al gerezen broden werden één voor één op een lange plaat gelegd en in de oven geschoven. Moeder controleerde het brood na 40 minuten, maar soms duurde het een vol uur voor ze gaar waren. Het bakken gebeurde altijd op zaterdag en 's- avond genoten we dan van vers gebakken brood net uit de oven. Ik proef het nog steeds!

Op zaterdag als alles schoongemaakt was en iedereen in "bad" geweest, vulde ik de koperen ketel met regenwater, dat vanaf het dak opgevangen werd in een grote cementen put (die elk voorjaar schoongemaakt werd) met een emmer aan een lang touw trok ik het water uit de put omhoog en bracht het binnen. Het was 's winters een koud baantje. De ketel was ongeveer 120 liter en werd verwarmd met takkenbossen die vader elk jaar van de wilgen sneed jaar van ons erf en langs de kant van de laan. Vader sneed de bossen op dezelfde lengte van ongeveer 1,20 meter, waardoor de bundels te dragen waren. Ze werden hoog opgestapeld om een paar jaar te besterven en te drogen. Als het water kookte maakte ik sop voor de was in twee grote houten vaten. In het ene vat ging al de witte kleding en in de andere de gekleurde. Deze kleren werden geweekt van zaterdag laat in de middag tot zondag avond. Voordat ik naar bed ging, werden de kleren uit de tobbe gehaald en op een plank gelegd (droog druipend boven de vaten), zodat ik niet hoefde te wringen. Vader (Jan) herinnerde zich dit goed, want 5 jaar deden we het samen zondagsavonds. Vervolgens werden alle overalls en alle werkkleding in dat sop geweekt. De volgende morgen werden alle zwarte zelfgebreide sokken tweemaal met de hand in warm water gewassen. We gebruikten een houten 'stamper "voor alle kleding (behalve de sokken) om het vuil uit te stampen. Vervolgens draaiden we de kleren om en "stampte" nog eens tien minuten op de andere kant. Daarna met de hand uitwringen. Dan hinderde de blaren in mijn handen mij het meest. Het spoelen van witte kleren werd altijd binnen gedaan. In de zomer werden de andere kleren in de sloot gespoeld. De witte lakens, kussenslopen, hemden, zakdoeken, theedoeken, enz. werden 4 a 5 uur op het gras in de zon gebleekt en daarna gespoeld. In de winter gingen al deze dingen tot de middag in bleekwater, vervolgens gespoeld en opgehangen op de zolder boven de "opkamer", die op de kelder, waar alle melk werd gekoeld en levensmiddelen opgeslagen, was gebouwd. Vanaf die hoge zolder hadden we een mooi uitkijkpunt op de weilanden, de spoorbrug, de molen van Oom Jan, Schipluiden, Delft en Den Haag. Ik stond daar niet alleen toen ik klein was, maar ook later vaak te genieten van alles. Tijdens de winter werden alle donkere kleren gedroogd in de woonkamer. 's Avond wanneer iedereen naar bed ging werden lange waslijnen gespannen en met kleding gevuld en extra kolen of hout in de kachel gedaan voor de nacht. 's Morgens zou moeder de droge was voor het ontbijt afhalen.

Op dinsdag mocht ik tot 6 uur uitslapen. Dat was mijn strijk dag. Alle overhemden, jurken, kussenslopen, theedoeken, zakdoeken, enz. moesten worden gestreken. De zondagse overhemden en schorten werden licht gesteven voordat ze aan de lijn werden gehangen, dan werden alle gesteven dingen weer vochtig gemaakt en opgerold in bundels. Ze werden het eerst gestreken voor het beste resultaat. We hadden vier ijzers die werden verwarmd op het fornuis en werden gewisseld tijdens het werk. 's Winters was het al donderdag, voordat alles droog en opgevouwen was. Wat een zegen als het voorjaar en de zomer kwamen en alles in één dag klaar was, als het niet regende natuurlijk!

Ik moet ook vertellen dat ons huis erg afgelegen lag, zelfs van onze naaste burens. Niet alleen

woonden we aan een lange laan, maar ook was er een brede sloot tussen ons en onze enige buurman. Hun boerderij was omgeven door veel bomen. Ze waren vrijgezel; 2 broers en 1 zus. Ze waren welgesteld en behoorden tot de Rooms-katholieke Kerk. Toen mijn jongste broer geboren werd (dit was mijn achtste broer) ging vader het eerst aan de burens te vertellen. Ze reageerden: "Weer een jongen!? Hoe moeten ze allemaal door het levend komen?" Mijn vader antwoordde: "Als God het kind geeft zal Hij ook voor hem zorgen. "Toen de jongste werd geboren, een dochter, reageerden ze, " Ze zal toch trouwen en door iemand anders verzorgd worden. "Het enige verdere contact was met Vader en Moeders verjaardagen als alle burens werden uitgenodigd en ook met de huwelijken van al mijn broers en zussen, ook de onze. Ons leven was erg beschermd tegen de wereld om ons heen, behalve toen de oorlog uitbrak met de vijf jaren van bezetting, natuurlijk.

Ik heb me altijd goed gevoeld bij dat "veilige" en beschermde gevoel van thuis, ook toen ik tiener was. Ik herinner me dat we op zaterdagavond rond de tafel zaten voor het avondeten en iedereen was opknapt voor de zondag. Alle schoenen waren gepoetst en het eten klaargemaakt voor als we uit de kerk kwamen. De zaterdag- en zondagavonden waren altijd speciaal voor mij, iedereen was thuis. Warme chocolademelk werd geserveerd en we zongen vaak rond het orgel. Dit was vlak na het avondeten, zodat de jongere generatie eerst de Psalm kon opgeven om te zingen die zij die week op school geleerd en opgezegd hadden. Later zongen we liederen uit ons boek van ongeveer 900 nummers. Een aantal daarvan zijn bekende nummers die we ook hier zingen. Later leerde een vriend van mijn oudste broer met wie hij in het sanatorium was geweest, ons een aantal nieuwe nummers. Al de dingen die we thuis deden, de lach van moeder, samen met een paar vermanende woorden en regels die vader stelde: op tijd thuis zijn enz., waren stappen in de groei in mijn leven. Er was altijd stabiliteit in al het werk dat we moesten doen, regelmatig kerkgang, Meisjes vereniging enz. Altijd op de zelfde tijd eten. Er was regelmaat in alles. Ik heb ontdekt dat dit nodig was met zo'n grote groep, maar het was nooit saai voor mij. Ik ervoer het allemaal als beschermd en veilig.

Hoe ouder ik werd hoe meer ik God dankte voor de prachtige jeugd die Hij mij gaf. Zelfs de drie vriendinnen die Hij gaf en ik nog steeds heb, na al die jaren, getuigen daarvan. Dezelfde bescherming en veiligheid voelde ik al die jaren die ik getrouwd was met mijn lieve man. Zonder het fundament van het geloof en de veiligheid die ik thuis ontvangen heb, zou ik nooit in staat zijn geweest, naar de mens gesproken, om thuis te verlaten en te emigreren naar Canada.

Het was Gods genade en de liefde en aanmoediging van mijn man die ik nodig had om mijn thuis, familie en land achter te laten.